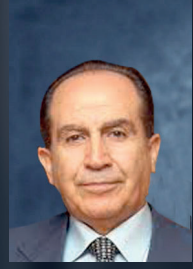

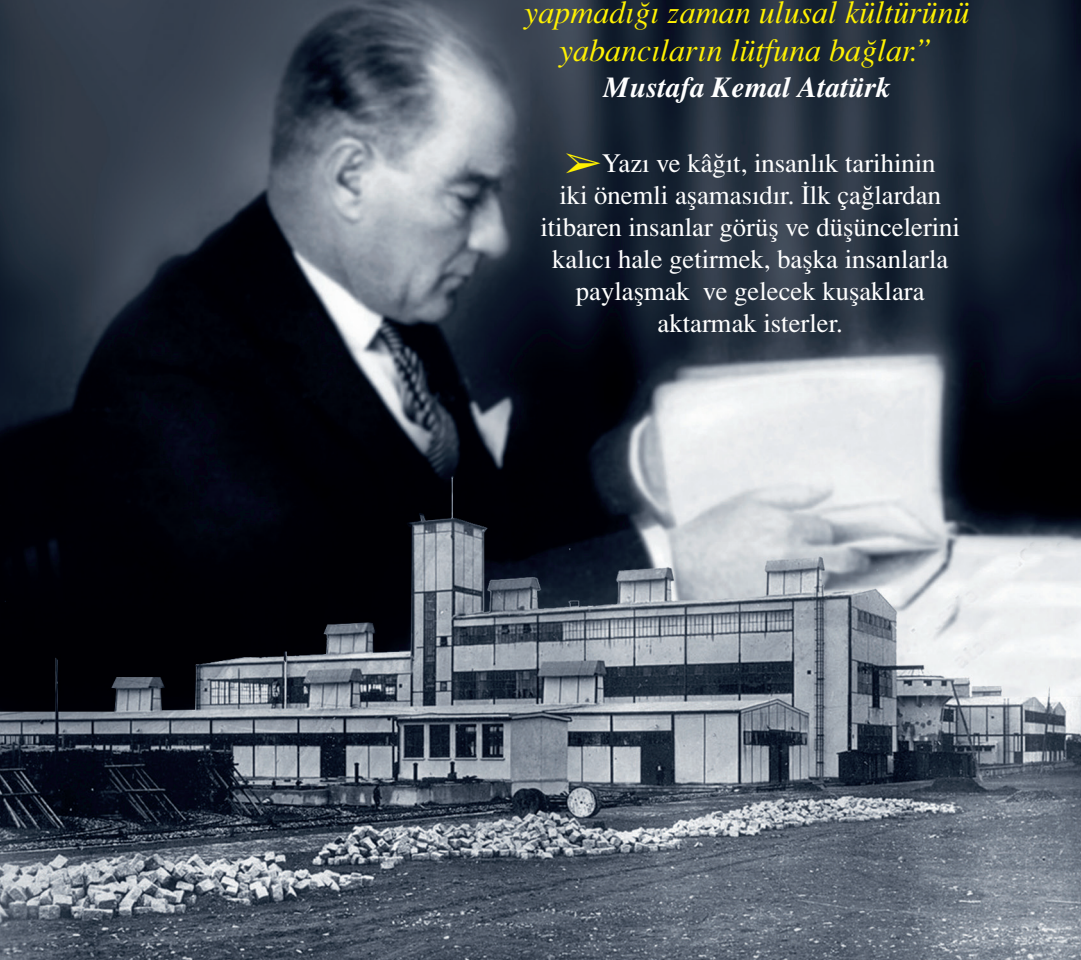
Bilmek Gerek
A. Erdem Akyüz

ATATÜRK ve SEKA

*“Bir memleket, kâğıdını kendi
yapmadığı zaman ulusal kültürünü
yabancıların lütfuna bağlar.”
Mustafa Kemal Atatürk*

➤ Yazı ve kâğıt, insanlık tarihinin
iki önemli aşamasıdır. İlk çağlardan
itibaren insanlar görüş ve düşüncelerini
kalıcı hale getirmek, başka insanlarla
paylaşmak ve gelecek kuşaklara
aktarmak isterler.

Bu amaçla, eski çağlarda, yaşadıkları mağaraların duvarlarına, gördükleri hayvanları, yaşam ve av yöntemlerini kazımışlardır. Sonraları taş parçalarına, dikili taş anıtlara, kişisel ve toplumsal yaşamlarına ait bilgileri, görüş ve yasalarını işlemişlerdir. Daha sonraki dönemlerde hayvan derilerini, bir takım bitki ve kumaş parçalarını kullanmışlar, kâğıdın bulunması ve giderek yaygınlaşması ile insanlık tarihinin büyük devrimlerinden biri yaşanmıştır. Kâğıdı üreten ülkeler, kendi toplumlarında kültürel gelişimlerini sağladıkları gibi, başka ülkelere de görüşlerini iletmek ve onları tesirleri altında bırakmak olanağına kavuşmuşlardır. Kendi kâğıdını üretemeyen ülkelerin ise, hem parasal, hem kültürel baskı altında kalmaları kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında yapılan devrimler, kurulan üretim tesisleri arasında kâğıt fabrikaları da yerini almıştır. Bu konuda da, diğer Cumhuriyet atılımlarında ve diğer bir çok benzerinde olduğu gibi adeta bir efsane yaşanmıştır.

Kâğıt üretimine ilişkin konunun

ele alındığı ilk Bakanlar Kurulu toplantısında Atatürk'ün elinde bir kitap vardır; "Selüloz ve Kâğıt". 1928 yılında yayınlanan, Kâğıt Mühendisi Kimyager Mehmet Ali imzasını taşıyan "Selüloz ve Kâğıt" isimli bu kitabın giriş cümlelerinde "Selüloz sanayinde, tüketen değil, üreten olmalıyız. Anlaşılmuştur ki,

Mehmet Ali Kağıtçı

Mehmet Ali Kağıtçı'nun projelerini hazırladığı Türkiye'nin ilk selüloz ve kağıt fabrikası İzmit Kağıt fabrikası 1936 yılı sonunda açıldı. Kurduğu İzmit Kağıt Fabrikası'nı 7 yıl yöneten Mehmet Ali Kağıtçı, 1942 yılından itibaren İstanbul Belediyesi Kimyahanesi Müdürlüğü'nde görev yaptı. 1 Ekim 1982'de İstanbul'da vefat etti.

Milli kâğıt; gerçek istiklalın, fikir hürriyetinin, kültür haysiyetinin olduğu kadar; Milli Savunmanın da temel varlıklarından biridir." yazmaktadır.

İşte Atatürk, Bakanlar Kurulu toplantısına bu kadar hazırlıklı ve dona-

nımlı girmekte ve Bakanlar Kurulu toplantısında konuyu bu şekilde ele almaktadır.

Atatürk'ün, Bakanlar Kurulu

Mehmet Ali Kâğıtçı, İzmir Kağıt Fabrikası inşaatı önünde

*kâğıt müte-
hassınsınız.
Bunu değer-
lendirmeli-
siniz. Kâğıt
fabrikası
kurmaktan
ne gibi
kazanç umut
ediyorsunuz.
Nihayet sizi
genel müdür
yaparlar ve
tek bir maaşa*

toplantısında elinde tuttuğu kitabın yazarı Mehmet Ali 1899 Heybeliada doğumludur. İstanbul Üniversitesi Kimya Bölümü'nden mezun olduktan sonra 1923 yılında bir süre Üniversitede öğretim görevlisi olmuştur. Uygulamayı öğrenmek için üniversitedeki görevini bırakarak işçi olarak gittiği Almanya'da ve Fransa'da, selüloz ve kâğıt fabrikalarında işçi olarak çalışmıştır. Hannover Teknik Üniversitesi'nde yaptığı akademik çalışmalar sonrasında girdiği Grenoble Üniversitesi Kâğıt Mühendisliği Yüksek Okulundan birincilikle mezun olmuştur. Çok iyi koşullarda Fransa'da kalması önerilmesine rağmen yurda dönmüştür.

Mehmet Ali, seneler önce TRT'de Nazmi Kal ile yaptığı röportajda unutulmayacak anılarını nakletmiştir. Türkiye'ye dönüp kâğıt üretimi ve fabrika kurma çalışmalarına başladığı dönemde, yabancı firma yetkilileri kendisine “Siz Türkiye'nin tek ve biricik

kalırsınız. Bizim firmamızda temsilcimiz olursanız size ithalattan büyük pay ve yüzde veririz.” denilmiş olmasına rağmen bu teklifleri de reddederek, ulusal üretime yönelmiştir.

Selüloz ve kâğıt üretimi için çalışmalarına başlamış, dünyaca tanınmış 23 firmadan teklif almış ama ihale günü sabahında, büyük bir şoka uğrayarak, Maliye Müsteşarı imzası ile gelen resmi yazıda,

Yabancı firma yetkilileri:

“...Nihayet sizi genel müdür yaparlar ve tek bir maaşa kalırsınız. Bizim firmamızda temsilcimiz olursanız size ithalattan büyük pay ve yüzde veririz.”

Mehmet Ali Kâğıtçı ve inşaatı tamamlanan İzmit Kağıt Fabrikası (1936)

çalışmaları, olayın kahramanı Mehmet Ali'nin anlatımıyla, İsmet Bozdağ'ın "Bir Devrin Perde

ihalenin ertelendiği haberini almıştır.

O yıllarda İş Bankası Genel Müdürü olan Celal Bayar, olayın devamını şu şekilde anlatmaktadır:

"Atatürk, beni Marmara Köşkü'ne çağırdı. Kâğıt meselesinin hangi aşamada olduğunu sordu, anlattım. 'Bir kere daha anlat' dedi. Anlattım. Atatürk, hiçbir şey söylemedi, toplantımız sona ermişti, ayrıldım."

Ertesi gün, İktisat Vekili görevden alınır ve Bayar, İktisat Vekilliğine atanarak kâğıt üretimi ve fabrika kurma çalışmaları yeniden başlar. Ancak bu yeni çalışmada da iç ve dış destekli engelleme çabaları devam eder. Bu yeni engelleme

Arkası" isimli kitabına şu şekilde geçmiştir:

"Selülöz ihalesini oyaladılar, hatta teminatı yakarak selülöz vermediler. Buna karşılık hükümetimiz tütün karşılığı selülöz teslimi şart koştu ve ancak bu baskı zoruyla bir miktar selülöz alabildik. Selülözler işlenmeye başladığında, sabotaj unsuru ortaya çıktı, verdikleri selülöz reçine kusmakta idi. Selülöz hücrelerinden sızan reçine damlacıkları, makinelerin hassas kısımlarına sıvaşıyor ve üretimi engelliyordu. Türk kâğıtçılığını engellemeye çalışanların amacı belli idi. Reçine kusan selülözler yüzünden üretim duracak, olumsuz

İzmit Kâğıt Fabrikası'nın Celal Bayar tarafından açılışı (1936)

propagandalarına malzeme yaparak, Büyük Millet Meclisi'ne kadar uzanan kolları aracılığı ile 'İşte söylemiştik yapamamız' diyerek yetkilileri kandırmaya

çalışacaklardı. Sabotajın şeklini saptar saptamaz laboratuara girdim, gerekli incelemeler ve denemeler sonunda selüloz elyaftı içindeki reçine habbeciklerini elyaftın içine hapsedme yöntemini bulmayı başardım ve kâğıt-karton üretiminin durmasını

engelledim. Bu başarımı kâğıt-çılık çevresine bildirdim. Bana bu konuda çeşitli ülkelerde çalışmalar olmasına rağmen henüz bir sonuç olmadığını, buluşumun üstün bir başarı olduğunu cevaben bildirdiler ve tebrik ettiler. Bu keşif mesleki yayınlara ve Kimya Ansiklopedisine (Chemie-Lexikon) geçti.”

10.7.1934 günü Gazi M. Kemal ve Vekiller Heyetinin imzasını taşıyan bir Kararname ile “İstanbul, İzmit, Zonguldak, Kastamonu, Sinop, Bursa, Bilecik Vilayetlerinde kâğıt fabrikaları kurulması” karar altına alınır. Bunu 10.12.1934 tarihli, K. Atatürk imzalı “Sümerbank tarafından İzmit’te yaptırılmakta olan Kâğıt Fabrikasında çalışacak olan yabancı işçilere ait kayıt ve düzenlemeler” ilişkin yeni bir Kararname izler.

14 Ağustos 1934 yılında Başbakan İsmet İnönü tarafından temeli atılan İzmit kâğıt fabrikası,

Ve ilk kâğıt... Mehmet Ali Kâğıtçı ve şehrin ileri gelenlerinin bulunduğu törende ilk Türk kâğıdı 70 gramlık mat bir kâğıttı. Kâğıdın üzerine şöyle yazıldı: “İzmit 18 Nisan 1936 saat 15.03 ilk kâğıdımıza kavuşma hatırası.”

tam adıyla “SEKA-Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikası” 2 yıl içinde tamamlandı ve ilk kâğıt 18 Nisan 1936 da üretildi. 1 Mayıs 1966 tarihli ‘Seka Postası’nda “İlk Türk Kağıdı Nasıl Çıkmıştı?” başlıklı yazısında Cevdet Baysal, o günü şöyle anlatır: “18 Nisan 1936 Cumartesi günü, ilk Türk kâğıdına saat 15.03’te kavuşmuştuk. Mütevazı bir tören yapılmıştı. Herkeste bir heyecan vardı. Kâğıt hamurları keçelerin üzerinden su halinde geçerken, bu sulu madde nasıl kâğıt olacak diye merak içindeydik. Beyaz beyaz, çarşaf çarşaf kâğıtlar bobinlere sarılırken, o buhar dumanının içinde gözlerde sevinç gözyaşları vardı. Davetliler Mehmed Ali’yi tebrik ediyorlardı. İlk Türk kâğıdını alıp yüzlerine, gözlerine sürüyor, hatıra olarak saklamak üzere alıyorlardı.”

Üretilen ilk kâğıt, bayraklarla süslenmiş araçlarla kentte

Günümüzde müze olarak kullanılan Seka Kağıt Fabrikası'nın Kağıt Makinesi Salonu

dolaştırıldı.

İlk deneme Türk kâğıdı, 18 Nisan 1936'da makineden çıktı. Kâğıtçılar o günü, "Kâğıtçılık Günü" olarak kutluyordu. Atatürk, İzmit Kâğıt Fabrikasında üretilen yerli kağıda basılan 19 Mayıs 1936 tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ni eline aldığıında, yanındakilere sorar: "Yerli kâğıt mı?"

Evet yanıtını aldığıında gazeteye bakarak söylediği "Medeniyet hamuru..." sözü, izlenen sürecin ve geleceğin özeti gibidir.

Ve... Atatürk tarafından, Mehmet Ali'ye bir nişan olarak "Kâğıtçı" soyadı verilir. Artık o, adını Atatürk'ten alan Mehmet Ali Kâğıtçı'dır. 121.864 metrekaare arazi üzerinde kurulu İzmit Kâğıt Fabrikası; fabrika binası, mekanik hamur ünitesi, güç santrali, hizmet binaları yanında; lojman, sosyal tesisler,

toplantı ve müzik salonları gibi bir çok üniteyi kapsamakta idi. İzmit'te saat ayarları, SEKA'nın çalışma saatlerini duyuran boru sesi ile yapılırdı. Fabrikanın kadın kürek

takımı ve caz orkestrası vardı. 1944 yılında İzmit ikinci kâğıt fabrikası, 1954 de üçüncü kâğıt fabrikası ve diğer merkezlerde değişik kâğıt fabrikaları kuruldu ve Türkiye'nin tüm ihtiyacını karşılar hale gelindi. O tarihlerde Türkiye'de ortalama 1 milyon tona yakın kâğıt üretiliyordu.

İzmit Kâğıt Fabrikası 2005 yılına kadar aralıksız üretim yaptı. Diğer fabrikalar gibi oldukça sancılı süreçler sonunda özelleştirildi, satıldı ve kapatıldı. Kurulduğu arsanın bir bölümünde müze ve park inşa edildi.

Yazımızın başında yer alan Atatürk'ün sözü SEKA dergisinin 9 sayısının kapağında yer almıştı:

"Bir memleket, kâğıdını kendi yapmadığı zaman, ulusal kültürünü yabancıların lütfuna (keyfi bağışlarına) bağlamış demektir." •

erdemakyuzbd@gmail.com